

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ В УКРАЇНІ

Криміналістичні знання складають головний зміст науки криміналістики. Але вони виникли набагато раніше, ніж з'явилася відповідна наука. У давні часи для встановлення обставин подій кримінального характеру використовувалися знання з різноманітних галузей практики, ремесла та мистецтва. Вони і започаткували виникнення криміналістичних знань. З часом такі знання перетворилися у криміналістичні прийоми, способи і методи розкриття, розслідування та запобігання злочинів.

На території сучасної України давні люди з'явилися в епоху раннього палеоліту – близько мільйону років тому. Залишки найдавніших стоянок первісних людей в Україні знайдені археологами в різних місцевостях, а саме на Дністрі поблизу села Луки-Врублівецької Кам'янець-Подільського району Хмельницької області, на Донбасі поблизу села Амбросіївка, на березі ріки Кринки неподалік від Житомира та в інших місцях. Найдавнішою стоянкою первісних людей на території України є поселення поблизу села Королове Виноградівського району на Закарпатті. Саме тоді почали формуватися передумови для виникнення основ криміналістичних знань.

При періодизації будь-якого наукового знання потрібно правильно використовувати термінологію: період – це проміжок часу, протягом якого відбувається який-небудь закінчений процес та етап – відрізок часу у розвитку будь-якого руху, процесу, тобто частина періоду. Тому періодизація розвитку криміналістичних знань в Україні складається з періодів, що можуть поділятися на етапи.

У криміналістичній літературі цілком слушно зауважено, що головним джерелом відомостей про зародження та розвиток криміналістичних знань слід назвати норми права. З урахуванням цього відлік у розвитку криміналістичних знань в Україні слід почати з моменту дії Руської Правди, тобто з 1016 р. Більш ранні документи – договори київських князів містили елементи, зародки криміналістичних знань, але вони стосувалися деяких незначних аспектів вчинення окремого злочину.

З виникненням та великим обігом документів у судочинстві, появою їх підробок, виникла необхідність їх дослідження на автентичність і достовірність, що вимагало залучення певних специфічних (криміналістичних) знань. Саме у середині XVI ст. з'являється низка актів (Литовські статuti 1529, 1566 та 1588 рр., «Судебник» 1550 р., та ін.), в яких встановлюється кримінальна відповідальність, у тому числі й смертна кара, за підроблення різних документів. У зв'язку з суворими заходами покарання за «подделки», «лживые письма», «нарядные грамоты», тощо, потрібно було дослідити сам спірний документ. Знання відповідних фахівців, яких залучали до цього, ґрунтувалися на наявності освіти та досвіді практичної діяльності – писемності. Залучення знань у процес дослідження документів стало суттєвим етапом у розвитку криміналістичних знань порівняно із раніше існуючим дослідженням слідів злочину, яке ґрунтувалося лише на досвіді слідопитів та інших розшуковців.

До кінця XIX ст. періодизація розвитку криміналістичних знань пов'язана з певними нормативними актами. Наприклад, до такого відноситься Статут кримінального судочинства 1864 р., який урегулював низку питань щодо використання спеціальних відомостей і особливої досвідченості обізнаних людей у науці, мистецтві, ремеслі, промислі або в будь-якій діяльності. Після появи нової науки про розслідування злочинів – криміналістики, періодизація розвитку криміналістичних знань відбувалася відповідно до інших критеріїв – створення криміналістичних установ, визнання криміналістики самостійною наукою, віднесення її до юридичних наук, тощо.

Періодизацію розвитку криміналістичних знань на території сучасної України після появи криміналістичної науки доцільно проводити з урахуванням процесів державотворення. Так, після революційних подій 1917 р. розвиток криміналістики в Україні був кардинально змінений, а з 1922 до 1991 рр. ця наукова галузь існувала у межах становлення радянської криміналістики.

Таким чином, враховуючи вищевикладені аргументи, ми пропонуємо таку періодизацію розвитку криміналістичних знань в Україні:

I період – зародження основ криміналістичних знань та їх формування (з XI ст. – до середини XIX ст.). Цей період містить два етапи:

перший – з часів Руської Правди (XI ст.) – до середини XVI ст.;

другий – формування криміналістичних знань (із середини XVI ст. до середини XIX ст.);

II період – виникнення криміналістики як науки, що систематизувала засоби і методи розкриття злочинів (з кінця XIX ст. (1893 р.) – до 1930-х рр.), містить два етапи:

перший – становлення та розвиток криміналістики у Західній Європі, її впровадження у Російській імперії (1893–1917 рр.);

другий – виникнення радянської криміналістики (з 1917 р. – до 1930-х рр.)

III період – розвиток криміналістики як самостійної науки, навчальної дисципліни та практичної діяльності (з 1930-х рр. до 1991 р.)

IV період – сучасний стан криміналістики в Україні (з 1991 р. до тепер).